

İlgün DİBEK, M., Yavuz, H. Ç. & Çokluk Bökeoğlu, Ö. (2018). Tutum - başarı paradoksunda tepki stillerinin rolü: Dokuz ülkenin karşılaştırılması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 932-952.

Geliş Tarihi: 28/11/2017

Kabul Tarihi: 02/03/2018

TUTUM-BAŞARI PARADOKSUNDA TEPKİ STİLLERİNİN ROLÜ: DOKUZ ÜLKENİN KARŞILAŞTIRILMASI*

Münevver İLGÜN DİBEK**
Hatice Çiğdem YAVUZ***
Ömay ÇOKLUK BÖKEOĞLU****

ÖZET

Bireylerin ölçekte yer alan maddelere yanıt verirken kullandıkları tepki stilleri, özellikle uluslararası çalışmalarda geçerlik için tehdit oluşturabilmektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, PISA 2012 uygulamasına katılan öğrencilerin tepki stillerini incelemek ve ülkelere göre tepki stillerinin sınıflamasını yapmaktır. Çalışmada ele alınan tepki stilleri; uç tepki, kabullenici tepki ve kabullenici olmayan tepki stilleridir. Çalışmaya, PISA 2012 uygulamasına katılan dokuz ülkeden toplam 32540 öğrenci dâhil edilmiştir. Ülkelerin seçiminde öğrencilerin okulda kendilerini mutlu hissetmesi ile PISA matematik okuryazarlığı performansı ölçütleri dikkate alınmıştır. Öğrencilerin tepki stilleri; Okula Aidiyet ile Okula Karşı Tutum ölçeklerinden elde edilen veriler üzerinde incelenmiştir. Verilerin analizinde tek yönlü varyans ve kümeleme analizleri kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre uç tepki vermeye eğilimli olan ülkeler Türkiye, Kolombiya, Estonya ve Birleşik Arap Emirliği (Dubai)'dir. Bunun yanı sıra, kabullenici yönde tepki vermeye eğilimli olan ülkeler; Kolombiya, Endonezya ve Birleşik Arap Emirliği iken, kabullenici olmayan yönde tepki vermeye eğilimli olan ülkeler; Kore, Estonya ve Finlandiya'dır.

Anahtar Kelimeler: Tepki stilleri, tutum-başarı paradoksu, PISA, kültürlerarası karşılaştırma

THE ROLE OF RESPONSE STYLES ON ATTITUDE - ACHIEVEMENT PARADOX: COMPARISON OF NINE COUNTRIES

ABSTRACT

Response styles that individuals have when responding to scales may cause a threat to validity, especially in international studies. In this sense, the aim of this study to examine response styles of students which participated in the PISA 2012 and to classify them according to their response styles. Extreme response style (ERS), acquiescent response style (ARS), and non-acquiescent response style (NARS) were investigated in this study. The sample of this study consisted of 32540 students from nine different countries. The criteria for selecting countries were the degree of being happy at school and success of the countries in PISA 2012. The response styles of the students were determined according to their responses given to Students' Belonging to School and Attitude towards the School scales. One way analysis of variance and cluster analyses were performed in analyzing the data. According to the results of this study, Turkey, Colombia, Estonia and United Arab Emirates (Dubai) had a tendency to show more ERS. In addition to this, while Colombia, Indonesia, and United Arab Emirates had a tendency to display more ARS, Korea, Estonia, and Finland had a high tendency to show more NARS.

Key Words: Response styles, attitude-achievement paradox, PISA, cross-cultural comparison

* Bu çalışma 26.Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, milgun@ankara.edu.tr

*** Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, hcyavuz@ankara.edu.tr

****Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, cokluk@education.ankara.edu.tr

1.GİRİŞ

Uluslararası Öğrenci Başarılarını Değerlendirme Programı (The Program for International Student Assessment-PISA), eğitim alanında uluslararası ampirik araştırmalara olanak sağlayan geniş ölçekli çalışmalar içerisinde önemli bir yere sahiptir. PISA’da öğrencilerin okuma, matematik ve fen okuryazarlıklarının belirlenmesinin yanı sıra, tutumlarına, öğrenme etkinliklerine vb. yönelik belirlemeler yapmak amacıyla kullanılan farklı anketler de kullanılmaktadır. Bu belirlemeler öğrencilerin hem şimdiki performansları, hem de uzun vadede gelişimleri ile ilişkilendirilmektedir.

PISA’nın her uygulanmasında anketlerde bir takım değişikliklere gidilmekte ve bazı uygulamalarda yeni değişkenler eklenerek ülkelerin profilleri ve bu değişkenlerin öğrencilerin okuryazarlıklarına etkisi belirlenmektedir. Örneğin, PISA 2012 uygulanmasında ilk kez öğrencilerin okulda kendilerini ne kadar mutlu hissettiklerinin belirlenmesine çalışılmıştır (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü - Organisation for Economic Cooperation and Development) [OECD], 2013). Bu belirleme, öğrencilerin “okulda mutlu hissediyorum” maddesine verdikleri tepkilere göre yapılmış ve ülkelerin okuldaki mutluluk profilleri ortaya konulmuştur.

OECD’ye (2013, s. 25) göre “birincil sosyal çevresi okul olan 15 yaş grubu öğrencilerin yaptığı bu öznel değerlendirmeler, eğitim sistemlerinin öğrencilerin iyi oluşlarını desteklediği ya da engellediği yönünde iyi bir göstergedir”. Öğrencilerin okulda kendilerini mutlu hissetmesi de iyi oluşta önemli bir rol oynamaktadır. Fakat bu durum okulda mutlu olan öğrencilerin aynı zamanda akademik olarak da başarılı olduğu anlamına gelmemektedir. Örneğin, PISA 2012 sonuçlarına göre, okulda mutlu hissetmenin öğrencilerin başarılarıyla olan ilişkilerine dair şartıcı sonuçlara ulaşılmıştır. Daha açık ifade etmek gerekirse, bazı ülkelerin akademik başarıları ve mutlulukları arasında ters yönde ilişkilerin olduğu ortaya çıkmıştır (OECD, 2013). Bu noktada, okulda kendilerini mutlu hissetmeyen öğrencilerin başarılı olmasında ya da tam tersi durumların oluşmasında birçok duyuşsal özelliğin rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu duyuşsal özelliklerden biri de okula yönelik tutumdur (Candeias, Rebelo ve Oliveira, 2011). Bu bağlamda, bu çalışmada okula yönelik tutum ile ilişki gösteren ve PISA’da yer alan okula aidiyet, öğrenme etkinliklerine yönelik tutum ve öğrenme çıktılarına yönelik tutum değişkenleri ele alınmıştır. Bu değişkenlerden okula aidiyet, öğrencinin kendisini okula ve akranlarına ne kadar bağlı hissettiğini ifade etmektedir (OECD, 2013). Arastaman (2006) ise okula aidiyeti, öğrencinin okulla ilgili etkinliklere katılmaya hevesli olma durumu olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede, okula aidiyet öğrencilerin iyi oluşlarının önemli bir yordayıcısı olarak görülmektedir (Savi, 2011).

Okula aidiyetin yanı sıra, okula yönelik tutum ile yakından ilgili olan öğrenme etkinliklerine ve öğrenme çıktılarına yönelik tutum da öğrencilerin başarısında önemli bir role sahiptir. OECD’ye (2013) göre öğrenme etkinliklerine ve öğrenme çıktılarına yönelik tutum, okulun öğrencileri hayata ve iş yaşamına ne derece hazırladığına ve okulda geçirilen zamanın ne kadar önemli olduğuna yönelik tutumları ifade etmektedir. Bu tutumların öğrencilerin öğrenmeye yönelik ilgileri, akademik yeterlikleri ve motivasyonlarıyla da ilişkili olduğu ifade edilebilir (Candeias, Rebelo ve Oliveira, 2011).

Eğitimciler, öğrencilerin kendilerine ve okula yönelik olumlu tutumlarının başarılarını arttırmada önemli olduğunu savunmaktadırlar (örn; Candeias, Rebelo ve Oliveira, 2011; Marsh, Trautwein, Lüdkte, Köller ve Baumert, 2005). Geniş ölçekli uygulamalarda ise belirtilen durumu destekleyen kuramların aksine olan bulgular öne çıkmaktadır (Min, Cortina ve Miller, 2016). Benzer şekilde, okula yönelik tutum ile başarı arasındaki ilişkinin araştırıldığı PISA ve Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması (Trends in International Mathematics and Science Study –TIMSS) gibi çalışmalarda, tutum-başarı paradoksu ile sıklıkla karşılaşmaktadır. Bu paradoksu ülkeler bazında ele alan çalışmalar incelendiğinde, bir konu alanındaki ortalama başarının, beklenilenin aksine, okula karşı tutum ile negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışma bulgularının (Buckley, 2009; Lu ve Bolt, 2015; Van de Gaer ve Adams, 2010) yanı sıra, yüksek başarı ile ilgili konu alanına yönelik olumlu tutum arasında pozitif ilişki olduğunu ortaya koyan çalışma (Marsh, Trautwein, Lüdtke, Köller ve Baumert, 2005) bulgularının da olduğu görülmektedir. Bu durum tutum ölçeklerini yanıtlarken sergilenen tepki stillerini ve bu stillerin ülkeler arasında farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi gerektiğini akla getirmektedir (Buckley, 2009).

Tepki stili, “bireyin bir ölçme aracındaki maddeleri, ölçme aracının farklı bir formda sunulması durumunda farklı yanıtlaması ile ilgili bir eğilimdir” (Cronbach, 1946, s. 476). Johnson, Kulesa, Cho ve Shavitt (2005) ise tepki stilini, testin kapsamını gözetmeksizin bireyin bir ölçme aracındaki maddeleri belirli bir yönde ya da belirli bir yaklaşımla yanıtlaması olarak tanımlamaktadırlar. Yetenek ve başarı testlerinde, kişilik ve ilgi envanterlerinde, tutum ölçeklerinde ortaya çıkabilen tepki stillerinin (Messick, 1968), özellikle karşılaştırmalı uluslararası çalışmalarda bir geçerlik tehdidi oluşturabileceği (Baumgartner ve Steenkamp, 2001); çünkü kültürler arasında gözlenen puan farklılıklarının, hedef yapıdaki gerçek farklılıktan kaynaklı olmayabileceği belirtilmektedir (van Herk, Poortinga ve Verhallen, 2004).

Tutumların ve kişilik özelliklerinin uluslararası karşılaştırmaları, çoğunlukla likert tipi ölçeklerle elde edilen puan ortalamaları üzerinden yapılmaktadır (Harzing, 2006). Bu tür çalışmalar, bireylerin bir anket ya da ölçeği yanıtlarken, bu yanıtlamanın sadece maddelerin anlamlarına dayalı olarak yapıldığı varsayımına dayanmaktadır. Ancak bu her zaman geçerli değildir. Bir diğer deyişle, bireylerin verdikleri tepkiler maddelerin anlamları ile sınırlı kalmamakta ve onların tepki stillerinden de etkilenebilmektedir. Özellikle likert tipi ölçeklerde gözlenen bu tepki stilleri tehdidi; standart sapma ve varyansın yanı sıra olarak kestirilmesine, puanlara sistematik hata karışmasına ve dolayısıyla da araştırma sonuçlarının yanlış yorumlanmasına neden olabilmektedir (Clarke III, 2001).

Alanyazın incelendiğinde farklı tepki stillerine rastlanmaktadır. En sık karşılaşılanlar arasında; “Uç Tepki Stili (Extreme Response Style) [UTS]”, “Orta Noktaya Yönelme Tepki Stili (Midpoint Response Style) [OTS]”, “Kabullenici Tepki Stili (Acquiescent Response Style) [KTS]” ve “Kabullenici Olmayan Tepki Stili (Disacquiescence Response Style) [KOTS]” sayılabilir (Cronbach, 1946; Messick, 1968). Bu çalışmada ele alınan maddelerin tümü dörtlü likert tipinde tepki kategorisine sahip olduğundan, orta nokta tepki kategorisi bulunmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, yukarıda adı geçen tepki stillerinden OTS, varlığının incelenmesi için orta nokta tepki kategorisinin bulunmasını gerektirdiği için incelenememiştir. Çalışma kapsamında incelenen tepki stillerine ilişkin açıklamalar ilerleyen paragraflarda sunulmuştur.

Uç tepki stili, bireylerin maddelere uçlarda tepki verme eğilimlerini ifade etmektedir (Chun, Campbell ve Yoo, 1974). Bu tepki stili II. tip hataya yol açan grup-içi varyansın yükselmesine neden olmaktadır (Hui ve Triandis, 1985). Ayrıca frekans dağılımlarını uç noktalara doğru çarpıklaştırarak, standart sapmanın büyümesine ve korelasyonun düşmesine de yol açmaktadır (Pesonen ve Honkanen, 2014). Bütün bunların yanı sıra, UTS güvenilirliği arttırırken, geçerliğin ise düşmesine neden olabilmektedir (Cronbach 1946).

Kabullenici tepki stili, ölçme aracında yer alan maddelerin içeriğine bakılmaksızın bunlara katılma eğilimi sergileme olarak tanımlanmaktadır (van Herk ve diğ., 2004). KTS, faktör analizinde özdeğerlerin değişmesine ve faktörlerin yanlış yorumlanmasına yol açmakta, negatif yük değerine sahip bir başka faktörün daha ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Pesonen ve Honkanen, 2014). Bazı araştırmacılar, kültürlerin kabullenici eğilimler açısından farklılaştığı hipotezinden yola çıkarak farklı çalışmalar yürütmüşlerdir (Johnson, Kulesa, Cho, ve Shavitt, 2005; van Herk ve diğ., 2004). Örneğin Grimm ve Church (1999), kolektivistik bir toplumdaki bireylerin, bireyselci bir toplumdaki bireylere göre daha kabullenici eğilimler gösterdiğini belirlemişlerdir. Ancak araştırmacılarca bu belirlemelerin yapılmış olması ve kültürlerarası farklılıkların olduğu bilgisine ulaşılması, araştırmacıları bu farklılığın doğasını anlama noktasına ulaştıramamıştır.

Kabullenici olmayan tepki stili, KTS'nin tam tersi olup, maddelerin içeriğine bakılmaksızın maddelere katılmama eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Buckley, 2009). KOTS sergileyen yanıtlayıcıların yanıtları arasında tutarlılık olacağı için yapılar arasındaki korelasyonlar ve kovaryanslar olduğundan daha yüksek çıkmakta ve bu durum da faktör yük değerlerinin yapay olarak yükselmesine neden olmaktadır (Durvasula, Brennan ve Lysonski, 2015).

Alanyazındaki araştırmalar, kültürlerarası karşılaştırma çalışmalarında tepki stillerinin etkisine dair ampirik kanıtlar sunmaktadır. Aynı zamanda bu çalışmalarda, ülkelerin tepki stillerindeki farklılıklara ilişkin bazı tutarlı sonuçlara ulaşıldığı da görülmektedir. Örneğin Meksika kökenli Amerikalıların (Clarke III, 2000; Hui ve Triandis, 1989) ve Afrika kökenli Amerikalıların (Bachman ve O'Malley, 1984; Clarke III, 2000; Johnson ve diğ., 1997); Avrupa kökenli Amerikalılara oranla daha uçlarda tepkiler verdikleri (özellikle pozitif/olumlu uçlarda) ve kabullenici eğilim sergiledikleri vurgulanmaktadır. Benzer duruma, Amerikalı ve Koreli bireylerin karşılaştırıldığı başka araştırmada da rastlanmaktadır (Chun, Campbell ve Yoo, 1974). Van Herk ve diğ. (2004) tarafından yapılan bir başka araştırma ise, Yunanlıların Alman, Fransız ve İngilizlere oranla daha uçlarda ve kabullenici yönde tepkiler sergiledikleri saptanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Uluslararası alanyazında ülkelerin tepki stillerinin karşılaştırıldığı çeşitli çalışmalar olmasına rağmen, ulusal alanyazında başarı-tutum paradoksuna bağlamında tepki stillerini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Aynı zamanda, uluslararası alanyazında farklı ülkelerde öğrenci başarısı ve öğrencilerin okula yönelik tutumları arasında tutarsızlıklar olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda bu çalışmada PISA 2012'ye katılan mutlu ama başarısız, mutsuz ama başarılı, ne mutlu ne de başarılı ülkelerin tepki stilleri incelenmiş ve aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1- Ülkelerin çalışmada ele alınan ölçeklerden elde edilen farklı tepki stili puanlarının betimsel istatistikleri nasıldır?
- 2- “Mutsuz ama başarılı”, “mutlu ama başarısız” ve “ne mutlu, ne de başarılı” ülkelerin tepki stilleri arasında manidar bir farklılık var mıdır?
- 3- “Mutsuz ama başarılı”, “mutlu ama başarısız” ve “ne mutlu, ne de başarılı” ülkeler
  - a. tepki stillerine göre nasıl gruplanmaktadır?
  - b. tepki stili çiftlerine (KTS-KOTS, KTS-UTS, UTS-KOTS) göre nasıl dağılmaktadır?

Ülkelerin tepki stillerine ilişkin genel profillerinin sunulduğu, bu stillerin manidar farklılık gösterip göstermediğinin incelendiği, ülkeleri tepki stiller açısından gruplandırarak tutum-başarı paradoksunun altında yatan olası nedenlerden birinin ortaya çıkartılmaya çalışıldığı bu çalışmanın, konuya dikkat çekmek anlamında özellikle ulusal alanyazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

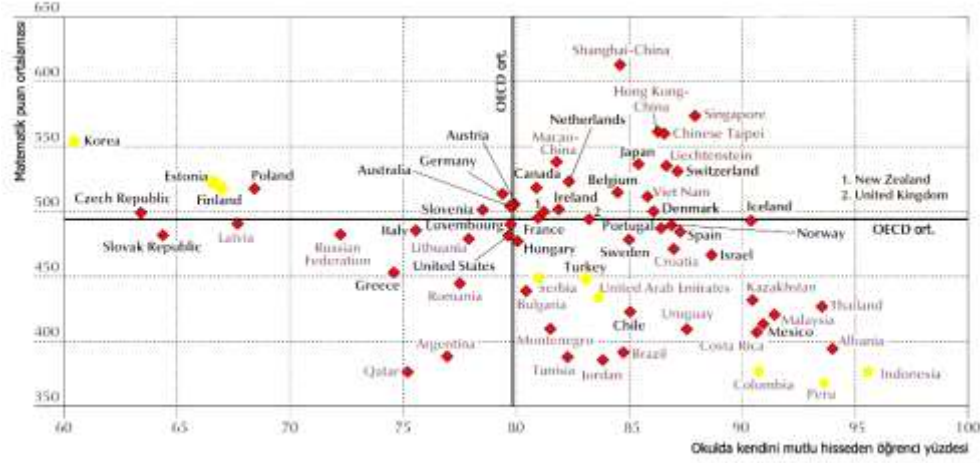
2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, PISA 2012 uygulamasına katılan öğrencilerin Okula Karşı Tutum: Öğrenme Çıktıları, Okula Karşı Tutum: Öğrenme Etkinlikleri ve Okula Aidiyet (bağlanma) ölçeklerine verdikleri cevaplardan yola çıkılarak oluşturulan UTS, KTS ve KOTS indeks puanlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını ve ülkeleri söz konusu tepki stillerine göre gruplandırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, bu araştırma değişkenler arasında var olan ilişkileri ortaya çıkarmayı amaçlayan ilişkisel bir çalışmadır (Fraenkel ve Wallen, 1993).

2.2. Örneklem

Araştırmanın örneklemini PISA 2012 uygulamasına katılan ülkelerden seçilen toplam 32.540 (%50 kız) öğrenci oluşturmaktadır. Ülkelerin seçilmesinde öğrencilerin okulda kendilerini mutlu hissetmeleri ile PISA matematik okuryazarlığı performansı ölçütleri dikkate alınmıştır. Ülkelerin kendilerini mutlu hissetmeleri PISA 2012 uygulaması öğrenci anketinde yer alan “okulda kendimi mutlu hissediyorum” maddesine verdikleri tepkiye göre belirlenmiştir. PISA 2012 uygulamasına katılan ülkelerin mutluluk ve başarılarına ilişkin yapılan karşılaştırma Şekil 1’de verilmiştir:

Şekil 1. Ülkelerin mutluluk ve başarı karşılaştırması Kaynak: OECD (2015,s.2)

Araştırma kapsamında seçilen ülkeler Şekil 1 doğrultusunda araştırmaya dâhil edilmiştir. Buna göre okulda kendini mutlu hisseden öğrencilerin yüzdesi fazla olan ülkeler “mutlu”; az olan ülkeler “mutsuz”; orta düzeyde olan ülkeler ise “ne mutlu, ne de mutsuz” ülke grubunda sınıflandırılmıştır. Bununla birlikte, benzer şekilde PISA 2012 matematik okuryazarlığı testinden yüksek puan alan ülkeler “başarılı”; düşük puan alan ülkeler “başarısız”; görece orta düzeyde puan alanlar ise “ne başarılı, ne de başarısız” olarak kabul edilmiştir. Bu ölçütlere göre ülkeler sıralanmış ve “mutsuz ama başarılı”, “mutlu ama başarısız” ve “ne mutlu, ne de başarısız” ülkeler belirlenmiştir.

Söz konusu ölçütlere göre bu araştırmanın örnekleminde yer alan ve bu paradoksun belirgin bir şekilde yaşandığı “mutsuz ama başarılı olan ülkeler”: Kore ($N_1=3320$, %46 kız), Estonya ($N_2=3073$, %51 kız), Finlandiya ($N_3=5340$, %50 kız); “mutlu ama başarısız olan ülkeler”: Kolombiya ($N_4=4963$, %52 kız), Endonezya ($N_5=3520$, %50 kız), Peru ($N_6=3339$, %51 kız); mutluluk ve başarı açısından görece orta düzeyde olan “ne mutlu ne de başarılı olan ülkeler” ise Türkiye ($N_7=3073$, %49 kız), Birleşik Arap Emirlikleri (Dubai) ($N_8=2940$, %50) ve Sırbistan ($N_9=2882$, %51 kız) olarak belirlenmiştir (OECD, 2014a). PISA 2012’de Birleşik Arap Emirlikleri’ne ait üç veri seti bulunmasına karşın, araştırmaya sadece Dubai örnekleminin dâhil edilmiştir; çünkü Birleşik Arap Emirlikleri’ni en yüksek oranda (%43) temsil eden bu örneklem grubudur (United Arab Emirates Ministry of Education, 2013) ve Dubai “ne mutlu, ne başarılı” ülkelerden biri olarak sınıflandırılabilir (OECD, 2014).

2.3. Verilerin Elde Edilmesi

Araştırmada, PISA 2012 öğrenci anketi ile toplanmış veriler kullanılmıştır. Çalışmada okulda mutlu olma ölçütü ele alındığından, öğrenci anketinden mutluluk ile ilişki gösteren değişkenlerin ölçüldüğü ölçekler seçilmiş ve OECD veri tabanından (<http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/pisa2012database-downloadabledata.htm>) indirilmiştir.

Okula Yönelik Tutum-Öğrenme Çıktıları: OECD (2013) bu değişkenin, okulun öğrencileri geleceğe nasıl hazırladığına ve okulun yaşamlarını nasıl etkilediğine yönelik tutumu

ölçtüğünü belirtmektedir. Bu anlamda ölçekten yüksek puan alan öğrenciler, okulun onlara olumlu çıktılar sağladığına yönelik eğilimlere sahiptir. Bu ölçek dört maddeden oluşmakta ve dörtlü likert tipinde yanıtlanmaktadır. Bu çalışmaya seçilen ülkelerden elde edilen ölçek puanlarının güvenilirlik katsayıları .41 ile .74 arasında değişmektedir (OECD, 2014).

Okula Yönelik Tutum-Öğrenme Etkinlikleri: OECD (2013) bu değişkenin, okuldaki etkinliklere çaba harcamanın veya çalışmanın öğrencileri nasıl etkilediğine yönelik tutumları ölçtüğünü belirtmektedir. Bu anlamda ölçekten yüksek puan alan öğrencilerin, okuldaki etkinlikler için harcanan çabanın onları hedeflerine yaklaştıracığına yönelik eğilimleri de yüksektir. Bu ölçek de dört maddeden oluşan dörtlü likert tipinde bir ölçektir. Bu çalışmaya seçilen ülkelerden elde edilen ölçek puanlarının güvenilirlik katsayıları .75 ile .82 arasında değişmektedir (OECD, 2014).

Okula Aidiyet (Bağlanma): OECD (2013, s. 41), bu değişkenin “öğrencilerin okuldaki tatmin, mutluluk, sosyal bağlılık hakkındaki duygularını” ölçtüğünü belirtmektedir. Bu anlamda ölçekten yüksek puan alan öğrencilerin okula ve okul-ıçi ilişkilere bağlılıkları da daha yüksektir. Bu ölçek dokuz maddeden oluşan dörtlü likert tipindedir. OECD’ye (2014b) göre bu çalışmaya seçilen ülkelerden elde edilen ölçek puanlarının güvenilirlik katsayıları .31 ile .60 arasında değişmektedir.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analize hazırlanmasına öncelikle, her öğrencinin tepki stili indeks puanlarının doğru bir şekilde hesaplanabilmesi için tüm kayıp verilerin silinmesi ile başlanmıştır. Araştırmada tepki stilleri araştırıldığından ve verilerde uç değerlere yönelik bir işlem yapmanın, uç tepki stiline sahip öğrencilere ilişkin bilgi kaybına neden olacağı düşünüldüğünden, uç değer incelemesi yapılmamıştır. Ardından öğrencilerin yanıtlarından yola çıkılarak “UTS, “KTS” ve “KOTS” tepki stili indeksleri oluşturulmuştur. İndekslerin hesaplanmasında Bachman ve O’Malley’in (1984) yöntemi kullanılmıştır. İndekslerin oluşturulmasında öncelikle UTS indeksi için “hiç katılmıyorum” ile “kesinlikle katılıyorum” yanıtları 1, diğer yanıtlar 0 olarak kodlanmıştır. KTS indeksi için “katılıyorum” yanıtı 1, diğerleri 0 olarak kodlanmıştır; KOTS için ise “katılmıyorum” yanıtı 1, diğerleri 0 olarak kodlanmıştır. Sonrasında, her bir ölçek (Okula Bağlanma, Öğrenme Çıktıları ve Öğrenme Aktiviteleri) için kodlanan değerlerin toplanmasıyla tepki stillerine ilişkin indeks puanları elde edilmiştir. Böylece her bireyin her üç ölçek için UTS, KTS ve KOTS indeks puanları oluşturulmuştur. Ayrıca, her bireye ilişkin ayrı ayrı toplam UTS, KTS ve KOTS indeks puanı oluşturulmuştur. Bu hesaplamada, bireyin üç ölçekte elde ettiği ilgili tepki stili indeks puanları toplanmıştır. Verilerin analizi, yukarıda söz edilen yöntemle oluşturulan üç ayrı veri seti üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın birinci alt amacına ilişkin olarak, tüm ülkelerin farklı tepki stili gruplarına göre ölçek puanlarının betimsel istatistikleri (ortalama, standart sapma ve ranj) elde edilmiştir. Araştırmanın ikinci alt amacı olan ülkelerin (“mutsuz ama başarılı”, “mutlu ama başarısız” ve “ne mutlu, ne de başarılı”) tepki stilleri (UTS, KTS, KOTS) puanları arasında manidar bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Bu araştırma sorusuna yönelik MANOVA’nın yapılmamasının nedeni ilgili varsayımların karşılanmamasıdır. ANOVA’ya ilişkin ise varyansların homojenliği varsayımı dışındaki tüm varsayımlar karşılanmıştır. Bir grubun büyüklüğünün, diğer grubunkinin 1.5 katını geçmemesi anlamına gelen (Morgan, Leech, Gloeckner ve Barrett, 2004) örneklemelerin denk olması durumunda varyansların homojenliği varsayımının ihlali göz ardı

edilebildiğinden dolayı (Tabachnick ve Fidell, 1996) manidar çıkan varyans analizi sonuçlarında fark kaynağının belirlenmesinde çoklu karşılaştırma testlerinden (post-hoc tests) Dunnett C Testi kullanılmıştır (Kayri, 2009).

Araştırmanın son iki alt amacı olan “mutsuz ama başarılı”, “mutlu ama başarısız” ve “ne mutlu, ne de başarılı” ülkelerin tepki stillerine göre nasıl gruplandırıldığının ve farklı tepki stilleri çiftlerine göre nasıl gruplandırıldığının belirlenmesinde ise kümeleme analizi kullanılmıştır. Kümeleme analizi, çok değişkenli istatistiksel bir teknik olup, verilerin benzerliklerine göre sınıflandırılması ve homojen alt gruplara ayrılması için kullanılmaktadır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Bu çalışmada, ülkelerin tepki stillerine göre kaç kümeye ayrıldığı önceden bilinmediği ve farklı evrenler olan ülkelerden gelen örneklem seçilmesi sebebiyle ayrı olan kümeleri tespit etmede etkili bir yöntem olduğu için öncelikle tek bağlantı kümeleme yaklaşımı kullanılarak birleştirici hiyerarşik kümeleme yöntemi kullanılmış, küme sayısı belirlendikten sonra ise, hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemi kullanılmıştır. Hiyerarşik olmayan yöntemler diğer kümeleme yöntemlerine göre daha sağlam teorik temellere dayanmaktadır (Tathdil, 2002). Hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemleri içerisinde yaygın kullanımı ve güvenilir bir yöntem olması nedeniyle K-ortalamalar yöntemi kullanılmıştır. K-Ortalamalar yöntemi, en çok bilinen kümeleme yöntemlerinden biri olup hiyerarşik olmayan bir yapıya sahiptir (Çokluk ve diğ., 2010). Amaç, küme-içi benzerliklerin maksimum, kümeler-arası benzerliklerin ise minimum olmasını sağlamaktır. Küme benzerliği, kümenin ağırlık merkezi kabul edilen bir birim ile kümedeki diğer birimler arasındaki uzaklıkların ortalama değeri ile ölçülmektedir (Han ve Kamber, 2001). Ülkeleri tepki stillerine göre kümeleme sürecinde R programı “cluster” (Maechler, Rousseeuw, Struyf, Hubert, Hornik, Studer ve diğ., 2016) paketi kullanılmıştır. Kümeleme analizi uygulanmadan önce varsayımlar (veri kalitesi, çoklu bağlantılık, örneklem temsiliği) incelenmiş ve varsayımların sağlandığı görülmüştür.

3. BULGULAR

Ülkelerin farklı tepki stili gruplarına göre ölçek puanlarının betimsel istatistiklerine Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3’te yer verilmiştir. İlk olarak Tablo 1’de uç tepki stiline (UTS) ilişkin ülkelerin ölçek puanlarının dağılımı sunulmaktadır.

Tablo 1.
Ülkelerin Ölçeklere ve Toplam Puana göre UTS Puanlarının Dağılımı

Ülke	N	Okula Bağlanma		Öğrenme Çıktıları		Öğrenme Aktiviteleri		Toplam	
		$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
Birleşik A.E.	2940	3.44	2.84	1.54	1.38	2.63	1.48	7.61	4.62
Endonezya	3520	2.73	2.67	1.64	1.40	2.00	1.64	6.36	4.89
Estonya	3073	3.97	1.61	1.36	1.19	2.05	1.51	7.38	3.25
Finlandiya	5430	2.77	2.44	1.14	1.30	1.85	1.60	5.75	4.18
Kolombiya	4963	3.56	2.93	1.77	1.46	2.23	1.55	7.57	5.10
Kore	3320	2.66	2.36	0.87	1.18	1.58	1.57	5.12	4.05
Peru	3339	3.01	2.64	1.58	1.37	2.2	1.55	6.80	4.72
Sırbistan	2882	3.58	2.78	1.45	1.34	1.89	1.54	6.91	4.66
Türkiye	3073	3.95	2.90	1.77	1.41	2.50	1.53	8.22	4.88

Tablo 1’de yer alan, toplam puan bazında standart sapmalar incelendiğinde UTS eğilimi açısından olası en heterojen ülkenin Kolombiya ($S=5.10$), en homojen ülkenin ise Estonya olduğu görülmektedir ($S=3.25$). UTS indeksi açısından olası en yüksek ortalamaya sahip olan ülke Türkiye, en düşük ortalamaya sahip olan ülke ise Kore’dir. Uç tepki vermeye eğilimli olan ülkelerin genel olarak Türkiye, Kolombiya, Estonya ve Birleşik Arap Emirliği (Dubai) olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda, UTS indeksi açısından değerlendirildiğinde, mutluluk ve başarıya göre belirlenen grupların her birinden birer ülke uç tepki vermeye eğilimli görülmektedir.

Tablo 2.*Ülkelerin Ölçeklere ve Toplam Puana göre KTS Puanlarının Dağılımı*

Ülke	N	Okula Bağlama		Öğrenme Çıktıları		Öğrenme Aktiviteleri		Toplam	
		$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
Birleşik A.E.	2940	4.45	2.63	0.68	0.84	0.13	0.44	5.26	2.85
Endonezya	3520	5.44	2.58	0.36	0.65	0.11	0.42	5.91	2.69
Estonya	3073	3.39	1.64	0.26	0.49	0.00	0.00	3.65	1.65
Finlandiya	5340	4.84	2.35	0.47	0.80	0.23	0.60	5.55	2.50
Kolombiya	4963	3.44	2.12	1.78	1.02	1.60	1.49	6.22	3.83
Kore	3320	4.57	2.18	0.80	1.03	0.36	0.74	5.73	2.51
Peru	3339	4.88	2.48	0.42	0.63	0.12	0.40	5.42	2.62
Sırbistan	2882	4.34	2.52	0.68	0.77	0.27	0.61	5.30	2.81
Türkiye	3073	3.90	2.56	0.57	0.81	0.21	0.57	4.68	2.90

Tablo 2 incelendiğinde, toplam puan bazında KTS eğilimi açısından olası en heterojen ülke Kolombiya ($S=3.83$), en homojen ülke ise Estonya’dır ($S=1.65$). KTS indeksi açısından olası en yüksek ortalamaya sahip olan ülke Kolombiya, en düşük ortalamaya sahip olan ülke ise Estonya’dır. Kabullenici tepki vermeye eğilimli olan ülkelerin genel olarak Kolombiya, Endonezya ve Kore olduğu belirtilebilir. Bu bağlamda, mutluluk ve başarıya göre belirlenen gruplardan mutlu ama başarısız ülkelerin KTS sergileme eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3.*Ülkelerin Ölçeklere ve Toplam Puana göre KOTS Puanlarının Dağılımı*

Ülke	N	Okula Bağlama		Öğrenme Çıktıları		Öğrenme Aktiviteleri		Toplam	
		$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
Birleşik A.E.	2940	1.11	1.52	1.78	1.24	1.24	1.40	4.13	2.78
Endonezya	3520	0.83	1.21	2.00	1.34	1.89	1.60	4.72	2.96
Estonya	3073	1.64	1.72	2.37	1.22	1.95	1.51	5.96	3.02
Finlandiya	5340	1.39	1.69	2.39	1.27	1.92	1.51	5.70	3.04
Kolombiya	4963	2.00	1.64	1.04	0.92	0.16	0.46	3.21	2.35
Kore	3320	1.78	1.76	2.33	1.30	2.05	1.52	6.14	2.94
Peru	3339	1.11	1.38	1.99	1.33	1.67	1.49	4.78	2.99
Sırbistan	2882	1.07	1.37	1.87	1.19	1.83	1.46	4.78	2.79
Türkiye	3073	1.14	1.55	1.66	1.27	1.28	1.41	4.13	2.78

Tablo 3 incelendiğinde, toplam puan bazında KOTS eğilimi açısından olası en heterojen ülke Finlandiya ($S=3.04$), en homojen ülke ise Kolombiya ($S=2.35$). KOTS indeksi açısından olası en yüksek ortalamaya sahip ülke Kore, en düşük ortalamaya sahip ülke ise Türkiye ve Birleşik Arap Emirliği (Dubai)'dir. KOTS kullanmaya eğilimli olan ülkeler Kore, Estonya ve Finlandiya'dır.

Araştırmanın ikinci alt amacına yönelik olarak, mutluluk ve başarı durumlarına göre gruplanan ülkelerin UTS, KTS, KOTS puanlarına göre karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4.

Ülkelerin Tepki Stili İndeks Puanlarına göre Karşılaştırılması

Tepki Stili	Ülkeler	N	$\bar{X}$	S	F	p	Manidar Fark
UTS	1. Mutsuz ama başarılı	11733	5.99	4.02	324.47	.00	1-2, 2-3, 1-3
	2. Mutlu ama başarısız	11822	6.99	4.96			
	3. Ne mutlu ne başarılı	8895	7.59	4.75			
KTS	1. Mutsuz ama başarılı	11733	5.10	2.47	300.19	.00	1-2, 2-3
	2. Mutlu ama başarısız	11822	5.90	3.22			
	3. Ne mutlu ne başarılı	8895	5.08	2.87			
KOTS	1. Mutsuz ama başarılı	11733	5.90	3.01	1294.30	.00	1-2, 2-3, 1-3
	2. Mutlu ama başarısız	11822	4.10	2.83			
	3. Ne mutlu ne başarılı	8895	4.33	2.85			

Tablo 4 incelendiğinde, KTS puanları açısından “mutsuz ama başarılı” ülkeler ile “ne mutlu, ne başarılı” ülkeler arasında manidar bir farklılık yokken ($p>.05$), diğer tepki stillerinde tüm grup çiftleri arasındaki farklar manidardır ($p<.05$). Bir diğer ifade ile UTS ve KOTS gösterme eğilimleri açısından üç gruptaki ülkeler birbirlerine göre farklılaşırken, KTS gösterme eğilimleri açısından mutsuz ama başarılı ülkeler, mutluluk ve başarı açısından orta düzeyde olan ülkeler ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü alt amacına ilişkin olarak ülkelerin UTS, KTS ve KOTS eğilimlerine göre gerçekleştirilen hiyerarşik kümeleme analizi sonucunda elde edilen öklit uzaklığı değerleri Tablo 5'te sunulmaktadır.

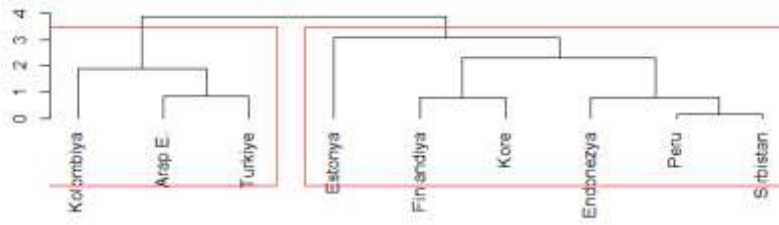
Tablo 5.

UTS, KTS ve KOTS Eğilimlerine göre Ülkeler Arasındaki Öklit Uzaklığı Değerleri

Ülkeler	Birleşik AE.	Endonezya	Estonya	Finlandiya	Kolombiya	Kore	Peru	Sırbistan	Türkiye
Birleşik A.E.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Endonezya	1.53	-	-	-	-	-	-	-	-
Estonya	2.45	2.77	-	-	-	-	-	-	-
Finlandiya	2.45	1.21	2.52	-	-	-	-	-	-
Kolombiya	1.33	1.96	3.77	3.16	-	-	-	-	-
Kore	3.23	1.89	3.08	0.79	3.85	-	-	-	-
Peru	1.05	.66	2.2	1.4	1.92	2.18	-	-	-
Sırbistan	.96	.82	2.08	1.5	1.94	2.29	.16	-	-
Türkiye	.84	2.31	2.26	3.05	1.91	3.84	1.73	1.59	-

Tablo 5 incelendiğinde, Kolombiya ve Kore arasındaki uzaklık değerinin en fazla, Peru ve Sırbistan arasındaki uzaklık değerinin ise en az olduğu görülmektedir. Bir diğer ifade ile UTS, KTS ve KOTS gösterme eğilimleri açısından Kolombiya ve Kore birbirinden farklıken, Peru ve Sırbistan oldukça benzer bir yapı sergilemektedir.

Ülkelerin üç tepki stiline göre nasıl gruplandığını belirlemek için yapılan hiyerarşik kümeleme analizi sonuçlarına göre küme sayısı iki olarak belirlenmiştir. Bu durumda birinci kümede üç ülke yer alırken, ikinci kümede altı ülke yer almaktadır. Ülkelerin hangi kümelere yer aldığını belirten dendogram Şekil 1’de sunulmaktadır.

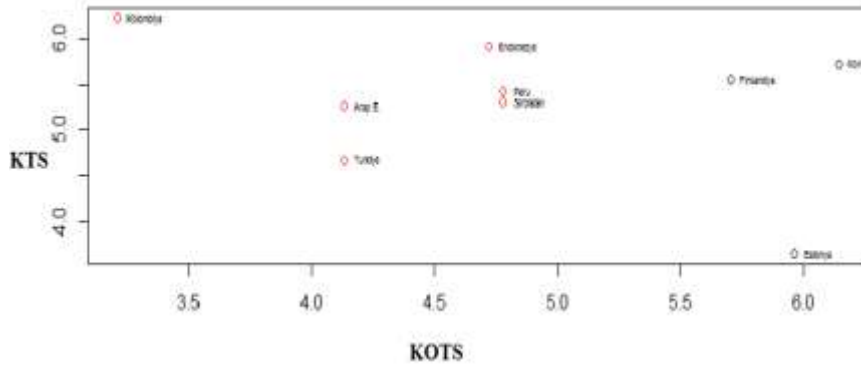

Şekil 2. Kümelere ilişkin dendogram

Şekil 2’de sunulan dendogram incelendiğinde, tepki stillerine göre araştırmaya dâhil edilen ülkelerden Kolombiya, Birleşik Arap Emirliği (Dubai) ve Türkiye bir kümede yer alırken; Estonya, Finlandiya, Kore, Endonezya, Peru ve Sırbistan ise diğer kümede yer almaktadır. Birinci kümede yer alan ülkelerin diğer kümede yer alan ülkelere kıyasla KTS ve UTS gösterme eğilimlerinin yüksek öte yandan KOTS gösterme eğilimlerinin nispeten daha düşük düzeyde olduğu belirtilebilir.

Hiyerarşik kümeleme analizi sonucunda küme sayısı iki olarak belirlendikten sonra araştırmaya dâhil edilen ülkelerin farklı tepki stilleri çiftlerinden KTS ve KOTS’a göre nasıl dağıldığını belirlemek amacıyla yapılan hiyerarşik olmayan kümeleme analizi yöntemlerinden olan K-ortalamalar yöntemi sonuçlarına göre birinci kümede Arap Emirliği-Dubai, Endonezya, Kolombiya, Peru, Sırbistan ve Türkiye’nin yer aldığı, ikinci kümede ise Estonya, Finlandiya ve Kore’nin yer aldığı belirlenmiştir.

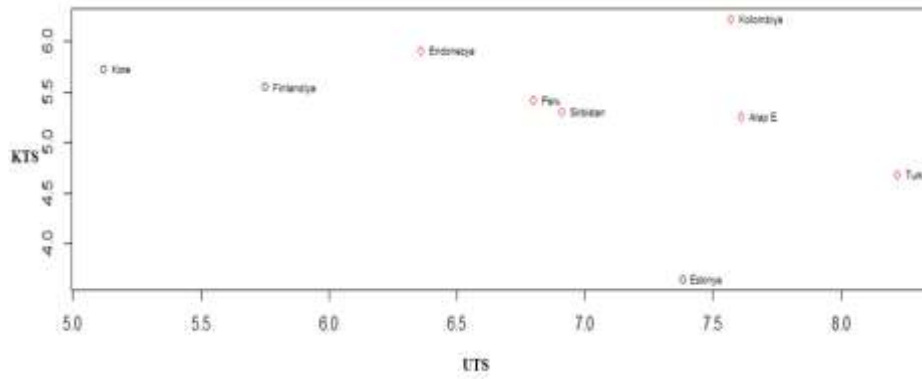
İki grupta yer alan ülkelerin KTS ve KOTS gösterme durumlarına göre dağılımları Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3. Ülkelerin KTS ve KOTS eğilimlerine göre dağılımları

Şekil 3 incelendiğinde, aynı küme içinde yer alan Finlandiya, Estonya ve Kore, daha fazla KOTS eğilimi gösterirken, diğer kümede yer alan Kolombiya, Arap Emirliği (Dubai), Türkiye, Estonya, Peru ve Sırbistan görece daha az KOTS eğilimi göstermektedir. Bunun yanı sıra, Kolombiya'nın diğer ülkelere kıyasla KOTS eğilimini daha az, KTS eğilimini ise daha fazla gösterdiği belirlenmiştir. Öte yandan, Estonya ise KOTS eğilimini daha fazla sergilerken, daha az KTS eğilimi göstermektedir. Ayrıca, Türkiye'nin ise hem KOTS, hem de KTS açısından orta düzeyde eğilimler sergilediği ifade edilebilir.

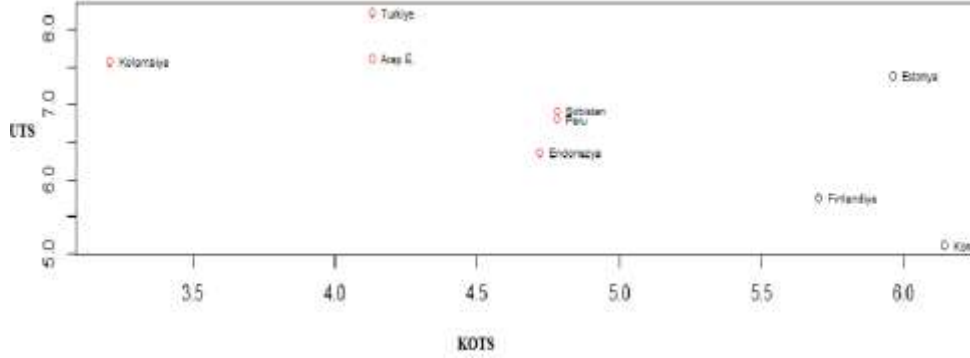
Ülkeler, K-ortalamar yöntemi kullanılarak KTS ve UTS gösterme eğilimlerine göre sınıflandırıldığında birinci kümede Arap Emirliği (Dubai), Endonezya, Kolombiya, Peru, Sırbistan ve Türkiye'nin yer aldığı, ikinci kümede ise Estonya, Finlandiya ve Kore'nin yer aldığı saptanmıştır. İki kümede gruplanan ülkelerin KTS ve UTS gösterme durumlarına göre dağılımları Şekil 4'te sunulmuştur.

Şekil 4. Ülkelerin KTS ve UTS gösterme eğilimlerine göre dağılımları

Şekil 4 incelendiğinde, aynı kümede yer alan ülkelere göre Kore ve Finlandiya daha yüksek KTS gösterme eğilimi sergilerken, Estonya düşük düzeyde KTS göstermektedir. Aynı zamanda, Estonya'nın kendi kümesinde yer alan ülkelere kıyasla, daha yüksek UTS eğilimi sergilediği belirlenmiştir. Öte yandan diğer kümede yer alan ülkelere göre Kolombiya'nın en yüksek düzeyde KTS eğilimi sergilediği, Türkiye'nin ise daha yüksek UTS sergileme eğiliminde olduğu saptanmıştır.

Ülkeler, K-ortalamar yöntemi kullanılarak UTS ve KOTS gösterme eğilimlerine göre sınıflandırıldığında birinci kümede Arap Emirliği (Dubai), Endonezya, Kolombiya, Peru, Sırbistan ve Türkiye'nin yer aldığı, ikinci kümede ise Estonya, Finlandiya ve Kore'nin yer aldığı belirlenmiştir. İki grupta kümelenen ülkelerin UTS ve KOTS gösterme durumlarına göre dağılımları Şekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 5. Ülkelerin UTS ve KOTS gösterme eğilimlerine göre dağılımları

Şekil 5 incelendiğinde, aynı küme içinde yer alan Kore, Estonya ve Finlandiya'nın, diğer kümede yer alan ülkelere kıyasla daha fazla KOTS eğilimi sergilediği bulunmuştur. Türkiye'nin diğer bütün ülkelerden daha yüksek UTS gösterme eğilimine sahip olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, Sırbistan, Peru ve Endonezya'nın görece orta düzeyde UTS ve KOTS eğilimi sergilediği belirlenmiştir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada, ülkelerin tepki stillerine ilişkin genel profiller sunulmuş, ülkelere göre bu stiller arasında manidar farklılık olup olmadığı incelenmiş, ülkeler tepki stilleri açısından gruplandırılarak tutum-başarı paradoksunun altında yatan olası nedenlerden biri ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, üç farklı ülke grubunun KTS dışında tepki stilleri açısından birbirinden manidar farklılıklar gösterdiği ortaya koymuştur. Bu bağlamda, araştırmada belirlenen bu farklılaşma, ülkelerin farklı ölçeklerden elde ettikleri puanlara da yansiyarak ülkeler arasında mutluluk ve başarı arasında paradoks gözlenmesine neden olmuş olabilir (Lu ve Bolt, 2015). Alanyazında tepki stillerinin doğası ile ilgili tartışmaların sürdüğü ve ülkelerin tepki stillerinin bireysel/ulusal düzeyde farklı göstergelerden etkilendiği belirtilmektedir (He, Bartram, Inceoglu ve van de Vijver, 2014). Bu durum, tepki stili farklılıklarının tutum-başarı paradoksuna neden olan bir durum olarak dikkate alınması gerekliliğini ortaya koymakta, uluslararası çalışmalarda kullanılan ölçeklere verilen tepkilerde de gözlenmektedir (Fischer, Fontaine, van de Vijver ve van Hemert, 2009).

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, Türkiye, Kolombiya, Estonya ve Birleşik Arap Emirliği (Dubai) daha fazla UTS gösterme eğilimindedir. Söz konusu ülkelerin içerisinde her başarı düzeyinden ülkeler bulunmaktadır. Clarke III (2000) tarafından yapılan araştırmada da farklı kültürler arasında UTS sergileme eğilimleri açısından manidar farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Benzer bulguya Johnson ve diğ. (2005) tarafından yürütülen 19 ülkenin kültürel yönelimlerinin UTS gösterme eğilimleriyle ilişkilerinin incelendiği çalışmada da ulaşılmıştır. Bununla birlikte, Türkiye, Birleşik Arap Emirliği (Dubai) gibi ne mutlu ne de başarılı ülkelerin UTS göstermesi farklı bir bulgu olarak kabul edilebilir. Bunun nedeni ise bu bulguda, söz konusu ülkelere gelen öğrencilerin okullara ilişkin ölçek maddelerini yanıtlarken uç tepki kategorilerine yönelme eğiliminde olduklarının ama okulu sevme açısından uç noktalarda bulunmadıklarının ortaya çıkmasıdır. Bu durum öğrencilerin ölçek maddelerini

yanıtlarken tepki stillerine başvurmuş olabileceklerini desteklemektedir. Bazı ülkelerde UTS gösterme eğiliminin fazla olması, ülkelerin kültürel yönelimlerinin bir yönünü yansıtan “güç mesafesi” kavramı ile ilgili olabilir. Güç mesafesi, bir toplumdaki güçsüz bireylerin gücün eşit olarak dağıtılmadığını kabullenme dereceleridir (Hofstede, 2001). Bu bağlamda, güç mesafesi yüksek olan toplumlarda, eşitsizliğin toplumdaki düzenin sağlanabilmesi açısından gerekli olduğu düşüncesi hâkim olmakta ve yüksek güce sahip bireylerin görüşleri ile benzer görüşlere sahip olmak önem taşımaktadır. Düşük güç mesafesi olan toplumlarda ise her bir bireyin görüşlerine saygı duyulur. Dolayısıyla, güç mesafesi düşük olan toplumdaki bireyler daha çok orta düzeylerde tepki sergilerken, yüksek güç mesafesinin görüldüğü toplumlar daha çok uçlarda tepki verme eğilimindedirler (Johnson ve diğ., 2005). Bununla birlikte, bu çalışmadaki ülkelerden biri olan Estonya’da düşük güç mesafesinin daha egemen olmasına rağmen UTS göstermeye eğilimli olması ise (Hofstede, 2001) genel olarak Estonya’daki öğrencilerin okula karşı tutumlarının gerçekte de olumlu ve olumsuz iki uçta değişiklik göstermesi olabilir.

Bu araştırmada, Kolombiya, Endonezya, Arap Emirliği, Peru, Sırbistan ve Türkiye'nin KTS gösterme eğilimlerinin orta-yüksek düzey arasında değiştiği belirlenmiştir. Söz konusu ülkelerin başarı ortalamalarının orta-düşük düzeyde olduğu belirtilebilir. Bu duruma göre, çalışmanın bu bulgusu yüksek başarı göstermeyen ülkedeki öğrencilerin daha çok KTS gösterme eğilimine sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu çalışmanın bulguları altı Avrupa ülkesinin KTS gösterme eğilimlerinin incelendiği bir çalışmanın bulguları ile paralellik göstermektedir (van Herk ve diğ., 2004). Bu durum, ülkelerin toplum yapısının kolektivistik veya bireyselci olmasıyla açıklanabilir (Harumi, 2011). Hofstede (2001) tarafından yapılan sınıflandırmada Kolombiya, Endonezya, Arap Emirliği, Peru, Sırbistan ve Türkiye'nin kolektivistik bir toplum yapısına sahip oldukları vurgulanmıştır. Kolektivistik toplumlarda, bireysel fikirlerden çok, grup içindeki uyuma önemlidir. Bu sebeple, bireyler birbirlerinin fikirlerine uyma ve kabullenici davranışlar sergileme eğilimindedir. Buna karşılık bireysel fikirlerin daha ön planda olduğu bireyselci toplumlarda, bireylerin KTS gösterme eğilimleri daha azdır (Johnson ve diğ., 2005).

Araştırmada, Kore, Finlandiya ve Estonya'nın KOTS gösterme eğilimlerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Bu ülkelerin çalışma kapsamında seçilen mutsuz ama başarılı ülkeler olduğu görülmektedir. Bu bulgu, PISA 2003 verileri kullanılarak ülkelerin farklı tepki stilleri sergileme eğilimlerinin incelendiği bir çalışmanın bulguları ile tutarlıdır (van de Gaer ve Adams, 2010). Başarılı ülkelerin KOTS gösterme eğiliminin yüksek olması ve dolayısıyla mutsuz ve tutumlarının olumsuz olması, büyük balık küçük göl etkisi (big fish little pond effect) ile ilgili olabilir (Marsh, Seaton, Trautwein, Ludthke, Han, O'Mara ve Craven, 2008). Bir diğer ifade ile başarılı ülkelerdeki öğrenciler, kendi tutumlarına veya mutluluklarına ilişkin değerlendirmelerinde kendilerine referans noktası olarak çevrelerindeki başarılı öğrencileri almakta ve dolayısıyla daha olumsuz tutumlara sahip olmaktadır.

Araştırmada ülkelerin tepki stillerine göre nasıl gruplandırıldığını belirlemek için gerçekleştirilen kümeleme analizi sonuçlarına göre, Kolombiya, Arap Emirliği (Dubai) ve Türkiye'nin aynı grupta, diğer ülkelerin ise farklı bir grupta yer aldığı saptanmıştır. Ülkelerin kültürel yönelimleri (cultural orientations) bazı ülkelerin birbirlerine benzer tepki stilleri sergilemesine (Johnson ve diğ., 2005) ve dolayısıyla aynı grupta yer

almasına neden olmuş olabilir. Bunun yanında, Fischer ve diğ. (2009)'a göre tepki stilleri ülkelerin normlarından, değerlerinden, refah düzeyinden ve politik göstergelerinden etkilenmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmalarda ele alınan ülkelerin bu şekilde gruplanmasının nedeni ülkelerin sahip olduğu söz konusu göstergeler olabilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, ülkelerin farklı tepki stillerine sahip olabileceğine, kültürler arası çalışmalarda tepki stillerinden kaynaklı yanlılıklar oluşabileceğine ve dolayısıyla özellikle kültürlerarası karşılaştırmaları amaçlayan araştırma sonuçlarının geçerliğine gölge düşürebileceğine işaret etmektedir. Yine bu çalışmada tepki stillerini belirlemek amacıyla kullanılan yöntemlerin basit ve açıklanmasının kolay olması sonraki çalışmalarda da kullanılmasını sağlayacaktır. Ayrıca, araştırmadan elde edilen sonuçlar, PISA uygulaması sonuçlarının geniş çaplı etkileri düşünüldüğünde araştırmacıları ve eğitim politikacılarını tepki stillerinin özellikle uluslararası karşılaştırma araştırmalarındaki etkileri konusunda bilgilendirerek, yapılacak yorumlarda bu konuya dikkat edilmesini sağlayacaktır.

Bu çalışmanın birtakım sınırlılıkları vardır. Bu çalışmada tepki stillerinin mutluluk ile ilgili ölçek puanları üzerindeki etkisini modelleme konusuna odaklanılmamıştır. Bu nedenle, farklı tepki stillerinin ölçek puanları üzerindeki etkilerinin belirlenebilmesi ve bu etkilere göre düzeltilmiş ölçek puanlarının hesaplanabilmesi amacıyla, tepki stillerinin modellendiği farklı çalışmalar yapılabilir. Ayrıca bu çalışmada ele alınan ölçeklerin madde sayılarının az olması ve buna bağlı olarak güvenilirlik katsayılarının düşük olması, çalışmanın bir diğer sınırlılığı olarak ifade edilebilir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda söz konusu paradoksun belirlenmesine hizmet eden ve daha fazla sayıda maddeden oluşan ölçeklerin kullanılması önerilir. Ayrıca, çalışmada kullanılan ölçeklerin tümünün dörtlü likert tipinde olması ve dolayısıyla orta tepki kategorisinin olmaması da, orta tepki stiline ilişkin bir incelemenin yapılamamasına neden olmuştur. Bu nedenle orta tepki kategorisine sahip ölçeklerin kullanıldığı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Arastaman, G. (2006). Lise birinci sınıf öğrencilerinin okula bağlanma durumlarına ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 102-112.
- Bachman, J. G., & O'Malley, P. M. (1984). Yea-saying, nay-saying, and going to extremes: Black-white differences in response styles. *Public Opinion Quarterly*, 48, 491-509.
- Baumgartner, H., & Steenkamp, J. B. E. M. (2001). Response styles in marketing research: A cross-national investigation. *Journal of Marketing Research*, 38(2), 143-156.
- Buckley, J. (2009). *Cross-national response styles in international educational assessment: Evidence from PISA 2006*. Retrieved March 22, from NCES Conference on the Program for International Student Assessment What we can learn from. Web site: <https://edsurvey.rti.org/PISA/>
- Candeias, A. A., Rebelo, N., & Oliveira, M. (2011). *Student attitudes toward learning and school Study of exploratory models about the effects of socio-demographics and personal attributes*. Retrieved March 5, from Proceedings of London International Conference on Education Web site: <https://pdfs.semanticscholar.org/f728/910655d6b5b31d3470afc75eb4299e372b19.pdf>
- Chun, K. T., Campbell, J. B., & Yoo, J. H. (1974). Extreme response style in cross-cultural research. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 5(4), 465-480.
- Clarke III, I. (2000). Extreme response style in cross-cultural research. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(1), 137-152.
- Cronbach, L. J. (1946). Response sets and test validity. *Educational and Psychological Measurement*, 6, 475-494.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik Spss ve Lisrel uygulamaları*. Pegem Akademi, Ankara.
- Durvasula, S. Brennan, E. A ve Lysonski, S. (2015). Impact of Stylistic Responses on Mean and Covariance Structure Analysis in Cross-National Research. *The Journal of Global Business Management*, 11(1), 156-165.
- Fischer, R., Fontaine, J. R. J., Van de Vijver, F. J. R., & Van Hemert, D. A. (2009). What is style and what is bias in cross-cultural comparisons? An examination of acquiescent response styles in cross-cultural research. In A. Gari & K. Mylonas (Eds.), *Quod erat demonstrandum: From Herodotus' ethnographic journeys to cross-cultural research*. Athens: Atropos Editions.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (1993). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill.
- Grimm, S. D., & Church, A. T. (1999). A cross-cultural study of response biases in personality measures. *Journal of Research in Personality*, 33, 415-441.

- Han, J. & Kamber, M. (2001). *Data mining concepts and techniques*. Waltham, USA: Morgan Kaufmann Publishers Inc.
- Harumi, C. A. (2011). *Cross-cultural differences in response styles*. Retrieved from ProQuest Dissertations & Theses. (AAT 3460391).
- Harzing, A. (2006). Response styles in cross-national survey research. *International Journal of Cross Cultural Management*, 6, 243-265.
- He, J., Bartram, D., Inceoglu, I., & van de Vijver, F. J. R. (2014). Response styles and personality traits: A multilevel analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45, 1028-1045.
- Hofstede, G. H. (2001). *Cultures consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations* (2nd ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc.
- Hui, C. H., & Triandis, H.C. (1989). Effects of culture and response format on extreme response style. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 20(3), 296-309.
- Johnson, T. P., Kulesa, P., Cho, Y. I., & Shavitt, S. (2005). The relation between culture and response styles: Evidence from 19 countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(2), 264-277.
- Kayri, M. (2009). Araştırmalarda gruplar arası farkın belirlenmesine yönelik çoklu karşılaştırma (post-hoc) teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51-64.
- Lu, Y., & Bolt, D. M. (2015). Examining the attitude-achievement paradox in PISA using a multilevel multidimensional IRT model for extreme response style. *Large-scale Assessments in Education*, 3(2), 1-18.
- Maechler, M., Rousseeuw, P., Struyf, A., Hubert, M., Hornik, K., Studer, M. et al. (2016). *Finding groups in data: Cluster analysis extended Rousseeuw et al.* Retrieved from April, 13, from Cran Project Web
Web site: <http://cran.r-project.org/web/packages/cluster/index.html>.
- Marsh, H. W., Seaton, M., Trautwein, U., Ludtke, O., Hau, K.T., O'Mara, A. J., & Craven, R. G. (2008). The big fish little pond effect stands up to critical scrutiny: Implications for theory, methodology, and future research. *Educational Psychology Review*, 20, 319-350.
- Marsh, H. W., Trautwein, U., Lüdtke, O., Köller, O., & Baumert, J. (2005). Academic self-concept, interest, and standardized test scores: Reciprocal effects models of causal ordering. *Child Development*, 76(2), 397-416.
- Messick, S. (1968). *Response sets*. Retrieved February 10 from Internationals Encyclopedia of the Social Sciences
Web site: <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3045001063.html>
- Min, I., Cortina, K. S., & Miller, K. F. (2016). Modesty bias and the attitude-achievement paradox across nations: A reanalysis of TIMSS. *Learning and Individual Differences*, 51, 359-366.

- Morgan, G. A., Leech, N. L., Gloeckner, G. W., & Barrett, K. C. (2004). *SPSS for introductory statistics: Use and interpretation* (2nd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- OECD. (2013). *PISA 2012 results: Ready to learn students' engagement, drive and self-beliefs*. Volume III. OECD Publishing.
- OECD. (2014). *PISA 2012 Results in focus what 15-year-olds know and what they can do with what they know*. OECD Publishing.
- OECD. (2015). *PISA in Focus: Do teacher-student relations affect students' well-being at school?* OECD Publishing.
- Pesonen, J., & Honkanen, A. (2014). Using cluster analysis to segment tourists: response-style effects. *Matkailututkimus*, 11(2), 8-24.
- Savi, F. (2011). Ergenler ve çocuklar için Okula Bağlanma Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İlköğretim Online*, 10(1), 80-90.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (1996). *Using multivariate statistics* (3rd ed.). New York: Harper Collins
- Tatlıdil, H. (2002). *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel analiz*. Ankara: Akademi Matbaası.
- United Arab Emirates Ministry of Education. (2013). *PISA 2012 results preparedness for life: Skills at age 15 in the UAE*. Assessment Department publishing.
- Van de Gaer, E. & R. Adams (2010, May). *The modeling of response style bias: An answer to the attitude-achievement paradox?*. Paper presented at the annual conference of the American Educational Research Association, Denver, Colorado, USA.
- Van Herk, H., Poortinga, Y. H., & Verhallen, T. M. M. (2004). Response styles in rating scales: Evidence of method bias in data from six EU countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35, 346-360.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Response styles, which may come into being in attitude scales, may cause a threat to validity, especially in international studies. This threat results in the biased estimation of standard deviation and variance, systematic error. Therefore, it causes misinterpretation of the results (Clarke III, 2001).

Being among the response styles frequently encountered in the literature, acquiescent response style (ARS) is defined as the tendency towards agreeing on the items in the measurement tool regardless of looking at their content (Van Herk, Poortinga, and Verhallen, 2004). Non-acquiescent response style (NARS) is defined as not agreeing on the items without looking at their content (Chun, Campbell and Yoo, 1974). Extreme response style (ERS) stands for the tendency individuals have towards giving extreme responses to the items (Buckley, 2009).

Even though there are various studies which compare response styles of the countries in the international literature, no study that analyses response styles which may cause achievement-attitude paradox has been encountered in the national literature. In this sense, in this study, response styles of unhappy but successful, happy but unsuccessful, and neither happy nor successful countries which participated in the PISA (The Program for International Student Assessment) 2012 application were examined. The following research questions were investigated in this study: (i) How the descriptive statistics of different response style indexes calculated from the scales taken into consideration in this study change across countries?; (ii) Is there a significant difference in the response styles of unhappy but successful, happy but unsuccessful, and neither happy nor successful countries which participated in the PISA 2012?; (iii) How do unhappy but successful, happy but unsuccessful, and neither happy nor successful countries cluster in terms of response styles?; (iv) How the distributions are differed in these unhappy but successful, happy but unsuccessful, and neither happy nor successful countries which participated in the PISA 2012 in terms of response style pairs (ARS-NARS, ARS-ERS, ERS-NARS)?

2. Method

This research was a correlational study which aims to reveal the relations that exist between variables. The sample of this study consisted of 32.540 students from three groups of countries participated in PISA 2012. These groups were as follows: unhappy but successful countries” (Korea (N1=3320), Estonia (N2=3073), Finland (N3=5340)); “neither happy nor successful countries” (Turkey (N7=3073), United Arab Emirates (Dubai) (N8=2940), Serbia (N9=2882)) and “happy but unsuccessful countries” (Columbia (N4=4963), Indonesia (N5=3520), Peru (N6=3339)) (OECD, 2014a). In total, nine different countries (United Arab Emirates, Indonesia, Estonia, Finland, Columbia, Korea, Peru, Serbia, and Turkey) were selected.

PISA 2012 student questionnaire was employed as a data collecting tool. Especially, students’ responses to *Students’ Belonging to School*, *Attitude towards to School-Learning Activities* and *Attitude towards to School-Learning Outcomes* scales were

examined since attitude-achievement paradox was seen in these scales. All items in each scale have four response categories.

Different indexes were created regarding the response styles of the students in the analysis of data. The most frequently used method proposed by Bachman and O'Malley (1984) in the literature was used in the calculation of this. More precisely, to create ERS index, the responses "strongly disagree" and "strongly agree" were coded as "1" and the remaining responses were coded as "0". Similarly, to create ARS index, the response "agree" was coded as "1", and the remaining responses were coded as "0". In index score was obtained in Korea in terms of ERS. From the descriptive statistics of ERS indexes, it could be concluded that Turkey, Columbia, Estonia and United Arab Emirates (Dubai) represented extreme response style. Moreover, the results of descriptive statistics of ARS index scores of countries revealed that the most heterogeneous country was Columbia whereas Estonia was the most homogeneous country with respect to ARS. The highest mean index score was obtained in Columbia; the lowest mean index score was obtained in Estonia in terms of ARS. From the descriptive statistics of ARS indexes, it could be concluded that Columbia, Indonesia, and Korea had tended to have extreme response styles. Furthermore, the results of descriptive statistics of NARS index scores of countries showed that the most heterogeneous country was Finland whereas Columbia was the most homogeneous country regarding NARS. The highest mean index score was obtained in Korea; the lowest mean index score was obtained in Turkey and United Arab Emirates (Dubai) in terms of NARS. From the descriptive statistics of NARS indexes, it could be concluded that Korea, Estonia, and Finland were tended to have extreme response style. Furthermore ANOVA results showed that while there were no significant differences between the "unhappy but successful" and "neither happy nor successful" countries ($p > .05$) in terms of ARS scores, differences in response styles between all other group couples were significant. According addition, to create DARS index, the response "disagree" was coded as "1", and the remaining responses were coded as "0". Then, for each response style total scores were computed to obtain indices. These procedures were repeated for each scales.

One way variance analysis was conducted to determine whether these countries differed from each other regarding response styles. In addition, cluster analysis was performed to see how these countries grouped in terms of response styles.

2. Findings, Discussion and Results

According to results of descriptive statistics of ERS index scores of countries, the most heterogeneous country was Columbia whereas Estonia was the most homogeneous country regarding ERS. The highest mean index score was obtained in Turkey; the lowest mean to clustering analysis results, while Colombia, United Arab Emirates (Dubai) and Turkey were found to be in a cluster; remaining countries appeared in the other cluster. Moreover, it was found that Turkey, Columbia, Estonia and United Arab Emirates were more likely to have extreme response style. Columbia, Indonesia, United Arab Emirates, Peru, Serbia and Turkey were found to have more ARS. Additionally, it was found that Korea, Finland, and Estonia were more likely to have DARS.

Turkey, Colombia, Estonia and United Arab Emirates (Dubai) tended to show more ERS. A possible reason for this result is due to power distance (Johnson, Kulesa, Cho &

Shavitt, 2005). It was concluded that the levels of displaying ARS were changed from middle to high for the countries Colombia, Indonesia, United Arab Emirates (Dubai), Peru, Serbia and Turkey. This finding can be explained by collectivism and individualism (Harumi, 2011). Also, it was found that Korea, Finland and Estonia which are "unhappy but successful" had a high tendency to show NARS. This can be revealed by big fish little pond effect (Marsh, Seaton, Trautwein, Ludthke, Han, O'Mara & Craven, 2008). The results obtained from this study indicate that countries may have different response styles and cross-cultural studies may result in biases stemming from response styles, which may overshadow the validity of the results of the research, especially aiming at cross-cultural comparisons. Also, considering the broader implications of PISA results, the results of this study will make researchers and education policy makers aware of the effects of response styles.